

IROSANKINARE PABLO JOTYAANTZINIRI COLOSAS-SATZIITE

Ovethataantsi

1 ¹Naaka Pablo otyaantzimiro iroka osankinarentsi. Tema irotyaantajare Jesucristo nonatzi, irootake ikovakeri Pava. Iri notsipata iyeki Timoteo nosankinatzimiro. ²Eeroka nosankinayetzini pikaratzititasorentsita kaitaimi janta Colosas-ki, tema eerokaite iyekiite oisokerotanakari Cristo pikempsantanairi. Okamintha ineshinonkatai yaami Ashitairi Pava, kameetha isaikakaayeetaimi, ari inkempitzityaamiri eejatzi Avinkatharite Jesucristo.

Jamani Pablo onkantya iriyotanetantyaari kempiszantzinkariite

³Ari nokantapiintatyanoñaañaatziri Pava Ashitariri Avinkatharite Jesucristo, nokantziri: Paasonke Pava. ⁴Irootake nopaasoonketantariri, tema nokemakoventakemi tsika pikanta paventaashiretanaari Jesucristo, etakotane pikantanairi itasorentsitakaane, ⁵okantakaakami pikempisantanairo kyaaryoori Kameethari Ñaantsi, piyotanairo tzimatsi poyaakoneentari inkitekinta. ⁶Okaratzipikemakeri eerokaite, jatakotake maaroni nampitsiiteki. Ikempisantayetanai eejatzi pashinesatziatziriite. Ikempitakami eerokaite ovakera pikemavakero ñaantsi, pikemathatanakero omapero ikaminthaa yetaimi Pava. ⁷Tema iriitake iyeki Epafras iyotaakemirori pairani janta.

Netakotanera jinatzi Epafras, iri oisokertakariri Cristo jantavaitziniri. ⁸Irijatzira kamantapaakenari osheki petakoyetanta ikantakaakami tasorenkantsi.

⁹Tema ovakera nokemakoventavakemi tsika pikantana, ari nokantapiintantakitynamanakoyetzimi onkantya pinkemathantyaarori ikoviri Pava. Iyotaneshire pinkantayetaiya. ¹⁰Namanakotzimi eejatzi pantapiintantyaarori ookimotariri Avinkatharite, tema irootake ikoviri pantaineri, iroora piyataakaantyaarori piyoperotanairi Pava. ¹¹Namanakotzimi onkantya otapishirentantyaamiri ishistsinka. Iro kyaaryooventakaimine irovaneenkaro, intsinampashireventakaimi eejatzi. ¹²Ari onkantya pintharomentantyaari pimpaasoonkeyetairi Ashitairi. Tema iriitake kantakaarori okanta añaantaarori jashiyetai, anintaapiintiayaaro okaratzikashiyakaayetakairi ikitainkatakotairi itasorentsitakaane. ¹³Tema pairani kempivaitaka asaikatyeeomi otsirenkitzi. Iro kantacha jovavisaakoshiretai Pava, ipinkathariventayetairi iroñaaaka iretakotane Itomi, ¹⁴itzimi kapathainkatizimentakairi. Okempivaitakaro impinakoventatyeeomi itsiparyaakoventayetaira, ari okanta ipeyakontantairori ayaariperonka.

Ikamimentaira Cristo ari jariperoyetairi Pava

¹⁵Tera inkoñaanete Pava, iro kantacha joñaakantapainta iponkitzitajaantanakari

Itomi, tzimitachari tekeramintha irovetsi-kayeetero tzimayetatsiri iroñaaka.¹⁶Iriira Itomi ovetsikakaantakero tzimayetatsiri inkiteki eejatzi kipatsiki. Jovetsikake okiyetari, ipoña kaari koñaayetatsine. Jovetsikayetakeri maaroni maninkariite pinkathariventzirori tsikarika opaiyeta. Iriitakera jovetsikakaayetake maaroni onkantya irashitantyaarori irirori.¹⁷Iri etajaantanakaro Cristo itzimi pairani. Irijatzti kantakaarori iroñaaka kaari onashiyetantaa okaratzti jovetsikayetakeri.¹⁸Irijatzzi Cristo akempitakaanta iriimi aitotyaami akempisantzinkaritaira. Irooma aakaite ivatha anayetaimi. Iriitake etakaantaarori ipiriintaa ikamavetaka. Irootake iretapiintaitanyaariri ifñaapinkathayetairi iroñaaka.¹⁹Tema iriitakera Itomi ikovaperotajaantake Ashitairi irinampishireperotantyaari ipavatzira irirori.²⁰Iriitake kamimotayetairi, kapathainka ikantapainta ipaikako-yetakeri. Aripaitera jariperoyetai, onkantavetakya tsika asaice kipatsiki, terika, inkiteki.

²¹Pairani kisaneeenta poviri Pava, te poshiretakotaaro ikovakaayetzimiri, iro pantapiintashitaka kaariperori. Iro kantacha Pava, jariperoyetaimi.²²Tema atziriperori jinapaintzi Jesucristo, iro aritantakari ikamimoyetakai maaroni. Iriitake aayetaine Pavakinta, inkantapairi: Jirikatake, notasorentsitakaane, kiteshire-pero ikantayetaa, tekatsira kantakovaitairine.²³Arira onkantyaari, aririka poisokerotanakyaaro paventaashiretyaari. Tema pairani ovakera pikemavakero Kameethari Ñantsi, piyotanake tzimatsi poyaakoneentari. Ithonka ikemakoyeetanakeri maaroni nampitsiiteki. Irojatzira, naaka Pablo, ikinkithatakayaayetakenari eejatzi.

Jiyotaayetziri Pablo pashinesatzi atziri

²⁴Iniroite nokimoshiretzi iroñaaka noñiilo nokemaantsitakovoventami. Tema

nomonkaratatziiro ikemaantsitakaitakari Cristo. Iriira nokemaantsitakovoventa kempisantzinkariite, itzimi kempitanaa-rori iroorikami ivatha Jesucristo.²⁵Iro nantavaire naaka nomonkarayetairo, tema iri Pava kantakenari: Piñaaventai-neri atziriite noñaane, ontzimatye pothotyeero maaroni.²⁶Tekatsi iyotaaja-tatsine pairani opaita iranteri Pava, irojatzti okantzimaita iroñaaka. Iro kantacha aakaite ipaiyetaira “itasoren-tsitsakaane,” jiyotakaayetairo.²⁷Tema iro ikovakeri Pava ayoyetairo. Jiroka jiyotakairi: Ineshinonkayetaimi eerokaite te nosheninkavetami, itsipashiretaami Cristo. Iro poyaakoneentantaarori piñeero irovaneenkaro.²⁸Irootakeri noñaaventantaariri naaka Cristo. Nokantayetziri atziriite: “Aritapaake pikaariperoshirevaitake.” Niyotaayetairi kameethaperoini, okempivaitakaro naayetaatyerimi Pavakinta, nonkantairi Pava: Jirika kempisantairiri Cristo, iriiyetake othotyaakerori.²⁹Irootake noñaashintsiventakotantariri iroñaaka. Tema ishindsighta Cristo aavyaashireta-kaakenarori nantayetantakarori maaroni.

2 ¹Tema nokovatzi piyoyetai iniroite noñaashintsiventakami, eejatzi Laodicea-satzi ikaratzi kempisantairiri Cristo, noñaashintsiventakari. Ari nokempitaakeri maaroiteni kaari ñiaavorotaajatenane.²Iro noñaashindsight-ventantamiri onkantya pintharomentashi-retantyaari, petakotavakaantyaari, piyotaneperekantyaari, pinkemathatan-tyaari irantayetairi Ashitairi Pava tera jiyotakoveetari pairani Cristo.³Tema iriitake Cristo kantakaarori inkemathata-kaantairo kaari jiyotakoveetari, okempi-vaitakaro aparoni ashaararontsi otzimi jomanayeevetari.⁴Nokamantzitamiro iroñaaka iroka, eero piñaantaro iramataviyeetemi.⁵Okantaveta te nosaikimotemi pinampiki, iro kantacha nompampitha-

shiretakotapiintakemi kempivaitaka ari ankaratajaantem iasaike janta pinampiki. Iro nokimoshireperotantakari nokemakoventakemi aripero pikantavakaanaa, oisokero povanairi Cristo paventaanaari.

⁶Tema tsika pikanta pikempisantana-keri pairani Avinkatharite Jesucristo, eekero piyaatatye pintsipashiretyaari. ⁷Oisokero povaperotanakeri petanakari pikempisantziri, pinkempitakotyaaari parithatatsiri kameethaini, pinkempitakotyaaaro eejatzi pankotsi jovetsikayeetziro, tema irootake jirotakaayeetakemiri. Pimpaasoonketapiintairi Pava.

Isaikaperoshiretantaami Cristo

⁸Pinkyaryoote, tzimatsira kovatsiri iramatavitemi, paamaventya. Jimonka-raakaashitamirokari okaratzi jiyyoyetziri, jiyyotaayetziriri pairani ivaisatziite, iro Jameyeetapiintari jika kipatsiki. Tema kaari irashi Cristo. ⁹Tema Pava, iri othotyaaperotzirori inampivathatantari Jesucristo. ¹⁰Irijatzi othotyaaperotziro inampishiretantakami eerokaite, tema paventaashiretanaari Pava. Pinkathariperori jinatz irirori, janayiri ikaratzi pinkathariyevetachari. ¹¹Tema paventaa-shiretanaaria Pava, kempivaitanaa pintomeshitaanitatyeeyaaami. Tera koñaaro pintomeshitaanitya, iroora oshiyakaaventacha jovashaantakaayeta-miro Jesucristo piyaariperoshirenka, jovañaashireyetaimi eejatzi. Okempivai-tanakaro intomeshitaanitatyeemimi. ¹²Tema poviinkaayetakara pairani, pikempitattyaarica Cristo Jesús tsika ikanta ikamavetapainta irirori. Iroovaita-nake arimi pinkaratakerimi pinkitatya, ikitaveetakari irirori. Ipoña pañagai, jañagaira irirori. Tema paventaanaari

iroñaaka Pava tsika itzimi ashitaro ishintsinko ovañagaimiri. ¹³Pairani eerokaite, kempivaitaka pinkamayeta-tyeemi okantakaantziro piyaariperonka. Iro kantacha Pava jineshinonkataami, okantavetaka te pintomeshtaaniyetya. Tema jovañagairi Cristo, ari ikempiyetamiri eeroka jovañaashiretaimi ipeyakoye-taimiro piyaariperonka. ¹⁴Tema pairani osheki ikovaveta nosheninkapayeeni irimonkarayeteromi Ikantakaantaitane, temaita irimonkarayero. Irootake irovasankitaantavetyaarimi Pava. Tema kempivaitaka Pava irosankinatakotatyee-romi ayaariperonka. Ikanta ipaikakoyeta-kerira Jesucristo, ari ashiryaakari josanki-natakovetakai Pava, kempivaitaka arimi intsipatanakyaaromi ipaikakoyeetakerira Cristo. ¹⁵Aripaitera joitsinampaayetakeri pinkathariventashivetachari, tera ontzimimotanairi ishintsinko irirori. Te irantero iromananeikiini irokapayeeni, joñaakantaperotakero onkantya iriyotakoyeetantyaarori.

¹⁶Te arite pinkantakotavakaiyaaro ovaritentsi, eejatzi jimireyeetari. Te arite eejatzi pinkantakotavakaiyaaro joimoshi-renkayetari nosheninko, okempitatty osarentsi, ovakeracheeri kashiri, kitaite jimakoryaantaitari. ¹⁷Tema maaroni imonkarayetziri pairani nosheninkapayeeni, iroovaitake okanta aamparentsi. Kantakotachari jika iriitakera Cristo.* ¹⁸Paamaventyaari kovayetatsine iñaaven-tayetemi, ikovatzi poshiyakoyetayaari tsika ikantayetara iriroriite. Irootake ikantantayetamiri: “Thame antsinampa-shireyetai, onkantya añaapinkathayetan-tyaariri maninkariite.” Iro kantacha temaita iñaavoroteri maninkariite, intaani jaakoventaro ipampithashiretako-

* 2.17: Tema aparoni aamparentsi te onkoñaavaitashitya. Aririka añaero, ayotzi tzimatsi ashitarori iraampare. Ari okempitari eejatzi okaratzi imonkarayeteakera pairani, aamparera onayetake okaratzi jantzimoyetairi Cristo.

vaitaro inevetashiyetari irirori, kantakaapero ikantaventayetaro.¹⁹ Te irovithaajatyari irikaite itzimi aitotanaari aakaite. Irika aitotaari, iriitake tharomentakaarori okimotayetzi avatha, irojatzi ovithaava-kaantayetari. Tema Pava kantakaaka-rori.*

²⁰Aparoni kaminkari tekatsi irante, eero okantzi irimonkarayetero itzitayetari. Arira pikempiyetanaari eerokaite pitsipashiretanaari Cristo, kempitajaanta pinkamatyeemi. Te onkovajaanty pimonkarayetairo okaratzi itziyeetari. ¿Opaitama pamenaashivaitantari pantayetziro ikantayetziri atziriite? ²¹Ikantzimi: Eero povayetaro iroka, eero pantayetziro iroka, eero poirikayetziro iroka. ²²Aña jiyotaashivaiyeteakamiro Ikantakaantaitane. Tema aririka oyaaro tsika ompaitya, eerora añiilo tsika onkantai, ari othonkari. ²³Tema aririka antziventavaitya, añaajaantzi ashinonkaaventataari Pava akempisantanairi. Temaita, amenaashivaita iroka, tema te ovashaantakaantero anevetashivaitapiintari.

3 ¹Aritake añagai Cristo, isaikimota-pairi Pava irakojanoriki, ari ikarapairi ipinkathariventantzi. Ari pikantayetanaari eerokaite pitsipashiretaari Cristo, avisakoshireyetaimi. Pinkovapiintairo jashitari irirori. ²Eero pipampithashireta-koyetaaro osavisato, aña iro pimpampi-thashiretakoyete inkitesato. ³Kempivaitaka iroñaaka pinkamayetatyerikami, tema pisakimoshiretairi Pava pitsipashiretaari Cristo, okantavetaka iroka kaari koñaaroini. ⁴Iro kantacha, aririka impiyake Cristo, aripaitera irovañaayetai

maaroite, ovaneenkaki ankantaiya antsipatapaiyari.

Te apantyaaro apiiyetairo antayevetakari pairani

⁵Te apantyaaro papitairo pantayevetakari pairani. Pinkempitaiyari kaminkari, te irantayetairo kaariperori. Te arite pimayempitanai, pinkaiperoshireyete, pinkamaaroshireyete, pineveshirevaita, pinevevaityaari kireeki. Tema aririka pinevevaityaari, aritake pivavanetanya-kyari. ⁶Irootakera jantapiintayetakeri atziriite, iro irovasankitaaventairir apaata Pava. ⁷Ari pikantayevetakari eejatzi pairani eerokaite, pamekivetakaro. ⁸Iro kantacha, ontzimatye povashaantayetairo eejatzi irokapayneen, okempitayta: Pikisavakaavaita, piñaakatsimatasava-kaavaita, pikemaantsitavakaavaita, pikantzimatavakaavaita, pikaviyavakaavaita, ⁹pamatavavaitantzi eejatzi. Tema aritake povashaantayetairo tsika pikanta-yevetara pairani. ¹⁰Kameethashire pikantayetetaa iroñaaka, tema iri Pava ovameethashiretaimi, pinkempitaiyari ikantara irirori, tema iriitake ovetsikake-miri pairani. Irootake piyoperotantaiyaa-riri iroñaaka. ¹¹Ithonka inampishiretantai Cristo maaroiteni, ikempitayta: Griego, Judío, totameshitaari, kaaririka totameshitaari, pashinesatzitatsiri, sheninkatantaneri, kaari iyovaitaneri, pimantaari, maaroni.

¹²Ineshinonkatane Pava pinayetzi, irootake jiyoshiitayetamiri onantyaari irashiperotaiyaaami. Ikovi iroñaaka pintasorentsishireperoyetai. Pineshinonkayetantya, pinethaanantene,

* **2.19:** Jiroka oshiyakaaventachari jaka: Te iriyotaa jire iiri Cristo jevayetairi aaka, ikempivaitakaro iriimi aito. Irooma aakaite akempitakaro irookikami ivatha. Tema aririka antharomentya ankimotate avathaki, maaronira avatha otharomenta okimotayetzi, kameetha okanta ovithaavaakaayeta, irojatzi antarivathayetantakyari. Irootakera aito jevatakantatsiri okanta otharomentantari okimotayetzi kameetha avatha. Ari ikempitzitari eejatzi Cristo, iiriira jevayetanairiri kempiszinkariite, irojatzi irantarishireperotantakyari kameethaperoini.

tsinampashire pinkantya, eero pisamavaitanta.¹³ Amave pinkantavakaayetanaiya, pimpeyakoteri ovaariperoshirevaitzimiri. Tema aritake ipeyakotaimiro eeroka Cristo piyariperonka. Irootake pimatanaari eejatzi eeroka.¹⁴ Iroora kovajaantachari iroñaaka petakotavakaayetanaiya, onajaantantyaari pariperotavakaanaiya.¹⁵ Tema aparoni akantanaa akempiyetaaro aakami ivatha Cristo, iroañaantyaarori kameetha asaikayetanai, ariperotavakaanaiya. Ontzimatyepampaasoonkeyetairi Pava.¹⁶ Poshiretapiintanaiyaaro pikemakoyetakeriri Cristo. Jiroka piyotanetantyaari onkantya piyotaavakaantaperotyaari: Ontzimatyepamampaayetanaiyaaro onkarate iriyotakaayetemiri Tasorentsinkantsi, pimpanthaayetairo Salmo, pimpaasoonketairi Pava. Ari onkantya pintharomentashiretavakaantyaari.¹⁷ Ari pinkempiytaari ontzimerika pantayeteri, ompaitya piñaavaiteri, pimpairyaapiintairi Avinkatharite Jesucristo, pimpaasoonketeri Ashitairi Pava.

Antyatetairi akempisantayetai

¹⁸ Ilinantaitari, piñaapinkathatairipiimeete, tema iro pantayetanairi pikempsantairi Avinkatharite.¹⁹ Ilimentaitari, petakoyetaiyaaro piinaite, eero piñaakatsimavaitaro.²⁰ Itomiitari, pinkempsantairi ashitamiri, tema irootake ookimotariri Avinkatharite.²¹ Ashitaaniri, te arite pinkisakaavaitashityaari povaiyane, ari onkantya eero okantzimoneentavaitantari.²² Omperataari, pinkempsanteri okaratzi inkantemiri omperatamiri jaka kipatsiki. Eero povakoventashivaita pantavaite aririka iramenemi onkantya pinimotakaantyaa-
riri, aña kameetha pantavaitapiintaineri, tema piñaapinkathataatziiri eeroka Pava.²³ Ari pinkempitairori maaroni pantayetanairi kameetha pishirethaventyaaro.

Pinkempitakaantanakero iriimi ompera-tyaamine Avinkatharite Jesucristo, kaarira atziri omperataajatyaaamine.

²⁴ Aritake piyotaiyakeni eerokaite, Avinkatharite pinayetaimiri apaata. Tema iri Cristo omperatapiintayetaamiri iroñaaka.²⁵ Iriima ikaratzti antyatetapiinta-nairori kaariperori, irovasankitaayeetairi irirori. Tema Pava, tekatsi iramaakinete irirori.

4 ¹Otzikatantaneriite, paakameethateri potzikataneeete, tampatzika pinkanta-ventyaari. Pinkinkishiretero, tzimatsira eeroka inkiteki ipaita Omperatamiri.

²Piñaañaatapiintayete, aamaventashire pinkantya piñaañaate pimpaasoonkete.

³Piñaañaatakotzityaana naaka, onkantya ishinetantayetyaanarori noñaaventakotanairo kaari jiyotakoveeta pairani. Tema irootake jominkyaventaitakenari.

⁴Piñaañaatakotena onkantya nomatantyaarori noñaaventero kameethaperoini, iro inkemathayeeantyaarori.

⁵Ontzimatyerapisaikayete kameetha pisaikimoyetzirira kaari kempisantatsine. Piyotayeri, eero pikempiyavaitashitari.

⁶Kameetha ookimoyetyaari onkarate piñaaventeneriri, poshini onkantzimotyaari. Ontzimatyepiyotayete tsika pinkante pakayeteri aririka irosampiyetemi.

Overaantarori ovethataantsi

⁷Aririka irareetakya iyeki Tíquico pinampiki, iriitake kamantapaakemine tsika nokanta nosaikaiyini jaka. Tema irika iyeki, iriitake ampitakoperotakenari jaka nantavaitziniri Avinkatharite.⁸ Iro notyaantantyaariri iriñeemi tsika pikantaiyani eerokaite janta, inkamantemiro tsika nokantaiyani jaka. Ari onkantya piñaantyaarori pintharomentashiretaiyeni.⁹ Ari notyaantemiri eejatzi iyeki Onésimo intsipatanakyaari Tíquico. Tema irika Onésimo iriitake poñeenchari

pairani pinampiki. Kyaaryoo javentaanakari irirori Avinkatharite, netakotziitane jinatzi. Apitera inkarate kamantapaakemineri okaratz nantayetakeri jaka.

¹⁰Arira itsipatakana Aristarco jashitako yeetana jaka. Jovethatzitaiyami ejatzi irirori. Jovethatami ejatzi Marcos itomithori Bernabé. Tema irika Marcos, iriitake noñaaventakemiri pairani nokantakemi: Aririka irareetaka pinampiki, paakameethatavkeri.

¹¹Jovethataiyami Jesús, ipaititziri ejatzi Justo. Iriitaiyakenira karatakenari noñaaventakotziro tsika okanta ipinkathariventantai Pava. Osheki joimoshirenkana iriroriite, tema tekatsi pashine nosheninka kempityaarine itsipatakana irikaite.* ¹²Jovethatami ejatzi Epafras, iriitake pashine poñeenchari pairani pinampiki. Irijatzi iromperata Cristo. Osheki iñaañaatakotapiintakemi, onkantya pinkaryaoyoshireyetanyaari, piyotakontyaarori pantanairo kyaaryooperoini ikoviri Avinkatharite.

¹³Naakajaantake ñaakeri Epafras osheki

ipampithashiretakoyetakami. Ari ikempitzitakariri ejatzi Laodicea-satzi, ejatzi Hierápolis-satziite. ¹⁴Jovethatami ejatzi Lucas aaventantaneri. Irijatzi netakotane. Jovethatzitami ejatzi Demas. ¹⁵Nokovi naaka povethayaanari maaroni kempisantzinkariite janta Laodicea-ki. Povethayaanaro Ninfas, ejatzi pinkempitaakeri maaroni kempisantzinkariite ikaratzi apatojeta-piintachari opankoki. ¹⁶Piñaanateneneri nosankinare ikaratzi kempisantzinkariite janta pisai kinta. Impoña potyaantakeneri Laodicea-satzi iriñaanateneneri kempisanta-yetatsiri janta. Ari pinkempityaari ejatzi eerokaite, piñaanatero nosankinatakene-ri iriroriite. ¹⁷Jirokara ñaantsi pinkantirri Arquipo: Pantavaitaineri Avinkatharite tsika okantajaantara ikantakemiri, pimonkarayeneri.

¹⁸Naaka Pablo, jirokara nosankinata-jaantzimiri nakoki novethatamira. Eero pipeyakotana jominkyetakena, piñañaatakotapiintaina. Onkaminthara ineshinonkayetaiyaami Pava. Ari onkantya.

---

* **4.11:** Ikantakotziri Pablo jaka “nosheninka,” iriiyetakera ipaitayeetziri “tomeshitaaniri,” tema aritake ipaitayeetziriri judío-payeeni.